

ПРЕГЛЕД | ОБЗОРИ И РЕЦЕНЗИИ | SURVEY AND BOOK REVIEWS

Екатерина Дограмаджиева (София, България)

ТРЕТИ ЛЕТЕН КОЛОКВИУМ ПО СТАРОБЪЛГАРИСТИКА

През 1978 г. беше учредена периодична международна среща в София — летен колоквиум по старобългаристика. С нея се целеше да се обединят усилията на учените от различни страни в изследването на старобългарския език, литература и култура. Тя дава възможност периодично да се правят прегледи на постигнатото, да се обсъждат дискуссионни или трудни за решаване въпроси, да се набелязват перспективни насоки в разволя на изследванията.

Вече се проведеха три колоквиума. В първия през 1978 г. взеха участие 17 чуждестранни учени, във втория през 1980 г. — 25, в третия през 1982 г. — 41. Нарастващият брой на участниците от чужбина говори за засилващ се интерес към старобългаристиката, за утвърждаване на авторитета на колоквиума. Достойно се представя и българската наука със своите най-изтъкнати представители от всички поколения и с най-добрите си научни постижения.

За участие в III летен колоквиум по старобългаристика през 1982 г. бяха привлечени 60 учени от 29 славистични центъра на 14 страни: Белгия (Антверпен), България (София, Велико Търново, Пловдив, Шумен), Канада (Монреал), Полша (Варшава, Краков, Торун), Румъния (Букурещ и Яш), САЩ (Вашингтон), СССР (Москва, Ленинград, Одеса, Якутск), Унгария (Сегед и Ясберен), ФРГ (Хайделберг и Трир), Холандия (Лайден и Неймеген), Чехословакия (Прага и Бърно), Швейцария (Базел), Югославия (Белград, Загреб и Риека), Япония (Токио).

Третият летен колоквиум по старобългаристика се представи с извънредно богата научна програма, обединена в няколко основни тематични кръга. Един от тях обхваща текстологичната проблематика. Особено голям интерес предизвика същественият принос на ленинградския учен А. А. Алексеев за изясняване на въ-

проса за гръцката основа на славянските библейски преводи. Докладът на д-р З. Хауптова (Прага) „Най-старият превод на Апостола“ разширява познанията ни в тази област. Засиленото внимание към функцията и езиковата характеристика на библейските цитати намери отражение в докладите на проф. д-р К. Р. Ханик (Трир) „Библейският език в Синайския служебник“ и на доц. д-р А. Л. Наумов (Краков) „За т. нар. функционална част на библейската картотека“. Нови насоки в проучванията на старата литература разкрива докладът на холандския славист проф. д-р У. Федер. Той насочва вниманието към два средновековни жанра, останали досега настрана от интереса на учените: гномологическата литература (съдържаща изречения с поучително значение) и еротопокритическата литература (съдържаща въпроси и отговори или цитат и тълкуване с разяснителна цел). С голямо внимание беше изслушан докладът на проф. Ф. Томсън (Антверпен) за „Златоструя“ (състав, гръцки източници, текстова история). Основни въпроси на славянската химнография бяха разработени в докладите на утвърдени специалисти в тази област: проф. Д. Ж. Трифуневич (Белград) „Сръбската средновековна стихира за балкански и южнославянски светители“, С. т. Кожухаров (София) „Химнографският цикъл за Иван Рилски в руската ръкописна традиция (хронология, редакции)“, доц. М. А. Момина (Ленинград) „За Жеравинския триод“, н. с. Е. Л. Коцева (София) „Акатистът в Томичов псалтир“. Въпроси, свързани с Про странните жития на Кирил и Методий, бяха разгледани в редица доклади. Доц. И. В. Добрев (София) направи критична преценка на средновековни арабски документи, представящи данни за хазарската мисия на Константин Философ. Н. с. А. А.

Т у р и л о в (Москва) докладва за свои изследвания върху начина на включване на откъси от Пространното житие на Кирил в руски ръкописи. Любопитният въпрос за съотношението между цифровото и символно значение на числата в старобългарската литература и по-специално в Пространното житие на Кирил с обилен материал беше интерпретиран от проф. д-р Д. П е т к а н о в а (София). Ораторското изкуство на Йоан Екзарх беше тема на доклада на унгарския славист д-р И. Ф е р и н ц (Сегед). Културноисторически въпроси, отразени при превода на Манасиевата хроника, разгледа доц. И в. Б у о к л и е в (София).

Друг обширен кръг въпроси обедини докладите, свързани с откриване, идентифициране и описване на ръкописите, с тяхната археографска и палеографска характеристика. И в тази област редица доклади отбелязаха забележителни приноси. Нови извори, които съществено ще разширяват познанията ни върху средновековната славянска култура, въвеждат в науката българските учени ст. н. с. А. Д ж у р о в а и ст. ас. К. р. С т а н ч е в с опис на славянските ръкописи в библиотеката на Папския институт за Изтока в Рим: Н. с. Т. р. К р ъ с т а н о в (София) съобщил за новооткрит старобългарски кратък апракос вероятно от XI в., съдържащ се в палимпсест от ръкописната сбирка на Ватикана. За непознат гръцки палимпсест от XI в. докладва н. с. Л. В а с и л е в (Белград). Ст. н. с. О. А. К н я з е в с к а (Москва) разглежда като една от проявите на рускобългарските връзки съдбата на руски ръкопис, чито части се съхраняват в Ленинград, Одеса и София. К. ф. н. К. л. И в а н о в а (София) съобщил за установеното от нея съдържане на два фрагмента от ръкописната сбирка на ГПБ. Кодикологическият въпрос за водните знаци беше представен в доклада на н. с. М. Г р о з д а н о в и ч - П а и ч (Белград) „Водните знаци на ръкопис от Рилският манастир от 1361 г. и техните паралели“. Проблемите на късната глаголица бяха разгледани в доклада на ст. н. с. Б. В е л ч е в а (София). С голям интерес беше посрещнат също обобщителният доклад на проф. Б. р. Ф у ч и ч (Риека) върху глаголическата епиграфика в Югославия, богато илюстриран с диапозитиви.

Древната история на славяните беше засегната в доклада на проф. И. Б о б а (Вашингтон), посветен на локализацията на праславянските племена аבודрити и марвани, споменавани в средновековните латински хроники.

Старобългарският език и неговите връзки с другите славянски езици беше много-странно обсъден от видни специалисти в тази област. Въпросите за взаимоотношенията на старобългарския език с неговите

редакции бяха тема на докладите на чл.-кор. проф. Д. М и р ч е в а (София) „Старобългарски и черковнославянски“, проф. Г. А. Х а б у р г а е в (Москва) „Старославянски — старобългарски — черковнославянски“, проф. И. Т о т (Сегед) „Въпроси на възникването на руската редакция на старобългарския език по паметници от XI век“ и проф. Н. Г. С а м с о н о в (Якутск) „Из историята на взаимодействието на старославянските и руските елементи в делови документи от XVII век в Якутия“. Проф. Я. Ш а т к о в с к и (Варшава) разгледа влиянието на старобългарски върху полски с посредничеството на чешки и постави въпроса за възможността от пряко влияние на старобългарски върху полски през X—XI в. Важни методологически въпроси от езиковата характеристика на средновековните писмени паметници бяха обсъдени в доклада на ст. н. с. Е. И. Д ъ о м и н а (Москва) „Проблемът за определянето на диалектната основа на паметниците в българската писменост“. Интерес предизвика докладът на д-р И. Х и н р и х с (Лайден) с насочването към малко разработвана област — акцентологията, и с проекта за създаване на среднобългарски акцентологичен речник на основата на текстове от края на XIV в. Въпроси на старобългарската фонология бяха обект на изследване в цяла редица доклади на авторитетни учени: „Фонологичната система на старобългарския език“ от проф. д-р Ф. К о р т л а н д (Лайден), „Старобългарската вокална система“ от проф. д-р Б. П а н ц е р (Хайделберг), „Фонемни опозиции в старобългарски“ от н. с. Р. З л а т а н о в а (София), „За фонологично съществените признаци на старобългарските фонемни“ от доц. Б. С и м е о н о в (Пловдив), „Индоевропейски редувания на сонанти в четири недобре проучени старобългарски глагола“ от проф. Ж а н - И в Л е Г и ю (Монреал), „Съществувала ли е в старославянски тенденция към депалатализация на съгласните?“ от доц. Е. л. Л и н ц а (Букурещ). Старобългарската морфология, съчетана с някои други аспекти, беше тема на докладите на акад. В. л. Г е о р г и е в (София) „Особеностите на старобългарските й-основи“, където се поставя и проблемът за позициите на епентично *л*; на доц. Р. В е ч е р к а (Бърно) „Към проблема на модалността в старославянски“, на д-р Р. М а р т и (Базел) „Форми на аориста в старославянските паметници“, където убедително се доказва ползата от приложението на статистически методи в езикознанието; на д-р К. с. Р е ж и ч (Загреб) „Имперфективният аорист в хърватско-глаголическия лекционар“; на д-р К. л. Щ а й н к е (Хайделберг) „Наблюдения над употребата на причастията в старобългарски (върху материал от Савина книга)“; на ст. н. с. Е. к. Д о г р а м а -

джиева (София) „Книжовната норма при старобългарските морфологични дублети в системата на причастията, условното наклонение и аориста“. Докладите със синтактична тематика засягат различен кръг явления — цялостната синтактична система на „Беседа против богомилите“ на Презвитер Козма в препис от XIX в. в доклада на проф. Т. А. Тулина (Одеса), „За характера на конкуренцията между инфинитив и да-изречения в старобългарските пометници“ на ст. н. с. А. Минчева (София), „Някои особености в употребата на предложно-падежните форми в ръкописното Галгяевско евангелие от XIV—XV век“ на ст. преп. А. С. Новакова, Старобългарската лексикална система беше представена в ред значителни изследвания. Важно методологично значение имат докладите на ст. н. с. Р. М. Цейтлин (Москва) „За един от начините в изучаването на лексикалната система на старобългарския език“ и на н. с. Л. В. Куркина (Москва) „Значение на данните от старобългарската писменост за реконструкцията на праславянския лексикален фонд“, тъй като в тях се разработват основни принципни въпроси на лексикалните проучвания. Интересен лексикален материал е анализиран в докладите на доц. Н. В. Косек (Москва) „Лексиката на българските евангелия от ранното средновековие“, на доц. И. Русек (Краков) „Из историята на глаголите със значение 'намеря' в българския език“, на ас. М. Вронковска (Торун) „Старобългарските лексикални единици и по-късните варианти (към въпроса за синонимичността в светлината на диахронията и синхронията)“, на д-р О. Хоргоши (Ясберен) „Произходът на унгарската дума „malaszt<milostь“.

На въпрос из историята на старобългарстиката беше посветен докладът на проф.

д-р А. Р. Вращу (Яш) „Приносят на яшките лингвисти в изучаването на старобългарския език“.

Непосредствено продължение на научната програма бяха организираните екскурзии до места, паметни за културната история на България: Бачковския манастир, Асеновата крепост, стария Пловдив, Казанлъжката гробница, средновековните черкви в Несебър, Аладжа манастир, Преслав, Велико Търново, Шипка, възрожденската Копривщица. Особено значение за запознаването със старините имаха лекциите на видни български учени, изнасяни на самите места. В Бачковския манастир беше изнесен докладът на проф. д-р К. Кучев „Въпросът за пребиваването на Патриарх Евтимий и Константин Костенечки в Бачковския манастир“. Във Велико Търново ректорът на Великотърновския университет проф. д-р А. Давидов разказа за научната дейност на университета и за разработката на въпросите за Търновската книжовна школа. Събитие за всички участници в екскурзията беше посещението на новите археологически находки край с. Равна, близо до Плиска. Те са голям успех на българската археология, тъй като я обогатяват с обилен епиграфски материал за най-ранния период от старобългарската книжовна дейност — края на IX — началото на X в. Новите археологически материали бяха представени компетентно, изчерпателно и увлекателно от археолога Казимир Константинов (Шумен), на който дължим това забележително научно откритие.

Високото научно равнище на докладите, живият интерес към тях, творческата атмосфера на обсъжданията разкриват ясно избраните насоки при провеждането на летните колоквиуми по старобългаристика в София.